

S. Kasilda Vidović

ODGOJNO-PROSVJETNO I KARITATIVNO DJELOVANJE DRUŽBE SESTARA SVETOGA KRIŽA U ĐAKOVU

O odgojno-prosvjetnom i karitativnom djelovanju sestara svetog Križa do sada nije pisano u javnosti. Ovaj kratki prikaz obuhvaća rad sestara od 1868.-1940. Temelji se na građi Dijecezanskog arhiva, Povijesti škola, Samostanskog arhiva i Samostanske kronike.

Kongregacija sestara svetog Križa osnovana je u Švicarskoj godine 1856. Bila su to teška i sudbonosna vremena. Ni Švicarska nije ostala pošteđena od posljedica ratova koji su harali Europom koncem 18. i početkom 19. stoljeća. Uz materijalnu bijedu, sve više se osjećala i moralna. Bijeda siromašnih slojeva bila je neopisiva. Da im pomogne, poznati socijalni radnik o. Teodozije Florentini (1808.-1865.) kapucin, osniva škole, bolnice, sirotišta. Svojim glavnim zadatkom smatrao je otvaranje škola s nastavnim planom prožetim kršćanskim načelima. U tu svrhu osnovao je 1856. Družbu sestara svetoga Križa s kućom Maticom u Ingenbohlu.

Suosnovateljica o. Teodozija Majka Marija Terezija Scherer (1825.-1888.) bila je također Švicarka. Poletna i energična, vjerno je pomagala o. Teodoziju u svim njegovim pothvatima. Nakon prerane njegove smrti vodila je Družbu sigurnom rukom. U vrijeme krize spasila je utemeljiteljevo djelo. Osnovala je pet provincija. Provincija Hrvatska bila je treća po redu. Svojim sestrama bila je dobra majka i mudra voditeljica.

Naša Družba papinskog je prava. Rasprostranjena po cijelom svijetu ima petnaest provincija i četiri vikarijata.

Odgojno-prosvjetno djelovanje

Kratak je izvještaj Samostanske kronike o dolasku sestara svetog Križa u Đakovo: »Na poziv đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera 7. lipnja 1868. godine došlo je deset sestara svetog Križa iz Ingenbohla, Švicarska, u Đakovo da preuzmu rad na Četverorazrednoj djevojačkoj pučkoj školi i na Ženskoj preparandiji«.¹

U knjizi »Povijest samostanskih škola u Đakovu«² kod pregleda učiteljskog osoblja Kraljevske ženske preparandije i Ženke pučke škole,

¹ Samostanska kronika I., str. 1-2

školske godine 1869./70., uz imena vjeroučitelja i profesora Đure Gamperla, Vilima Biča i Terezije Jaić, stoje imena s. Nikomedije Erb, s. Angeline Fritz i s. Huberte Bramm, sestara svetoga Križa u Preparandiji. U Pučkoj školi uz imena Franjke Šestak i Eveline Frizić nalazimo ime s. Kuniberte Miesmer. Školske godine 1872./73. rade u Pučkoj školi dvije redovnice, školske godine 1875./76. tri, 1880./81. četiri. Do godine 1875. školuju se sestre na Ženskoj preparandiji u Đakovu. Nakon ukinuća Preparandije u Đakovu, školuju se u Zagrebu kod sestara Milosrdnica svetog Vinka Paulskoga.

Godine 1875. ukinuta je Praparandija u Đakovu. Kroz jedanaest godina službovalo je na Ženskoj preparandiji dvadesetak učitelja. Odgojili su našem narodu 44 učiteljice. Podržavljane su i pučke škole. Ženska pučka škola nastavila je s radom u samostanu. Sestre učiteljice nisu dobivale plaću od države. 1. svibnja 1875. biskup Strossmayer moli Kraljevsku zemaljsku vladu u Zagrebu neka skloni Đakovčaku općinu da učiteljicama na ženskoj glavnoj učionici dade primjerenu nagradu, dok sama Općina ne bude mogla otvoriti djevojačku glavnu školu. Godine 1877. došlo je do sporazuma između Biskupskog ordinarijata i Đakovačke općine. Za godinu 1877./78. platila je Općina samostanu svotu od 200 forinti godišnje.³ Godine 1898. dovršena je gradnje Državne pučke škole trgovišta Đakovo. (Danas je u toj zgradi smještena škola Ivana Gorana Kovačića.) Niža djevojačka pučka škola preselila se iz samostana u novu školu zgradu. Sestre svetog Križa obučavale su u toj školi kao kontraktualne učiteljice s polovicom državne plaće.

Budući da je broj polaznika brzo rastao, i ta je zgrada postala premalena. 1. rujna 1932 godine dovršena je gradnja nove školske zgrade (danas škola Vladimira Nazora). U njoj je smještena Ženska pučka škola s osam razreda (paralelke). Rad se u školi nesmetano odvijao. Nažalost, gotovo svake godine javljale su se među djecom Pučke škole razne epidemije: šarlah, boginje, difterija, dobrac. Protiv oboljenja djeca su svake godine cijepljena. Cijepili su ih kotarski i domaći liječnici. Školske godine 1884./85. podžupanijski liječnik dr. M. Šmirmaul pohodio je u pratnji općinskog bilježnika Šestaka škole da se osvjedoči je li među ovom školskom djecom zavladała egipatska bolest očiju. Djeca su uglavnom preboljela sve teške bolesti. Godine 1887. podlegle su difteriji četiri učenice Pučke škole, godine 1891. umrlo je sedam učenica, jedna od tuberkuloze.⁴

Odlukom odbora Izraelićanske bogoštvene općine zatvorena je 1887. dosadašnja izraelićanska Konfesionalna škola. Početkom II. polugodišta dne 25. veljače, 18 djevojčica izraelićanske vjeroispovijesti

2 Rukopis nepoznatog autora. Čuva se u Samostanskom arhivu, str. 11-12.

3 *Dijecezanski arhiv*, Acta diecesana, 712, 838, 1127/876, 253/1877, 244/1878.

4 *Povijest samostanskih škola u Đakovu*, str. 94.

Diacovensia 1/1995.

prešlo je u Državnu djevojačku pučku školu. U ime općinskog Poglavarstva djevojčice je predstavio i preporučio sestrama učiteljicama Vatroslav Donegani.⁵

Školske godine 1910./11. nastava je počela polovicom rujna radi vojske koja je zauzela školske prostorije. Školske godine 1914./1915. pohađanje školske nastave nije bilo redovito jer su djeca, radi nedostatka radnih sila, morala pomagati u kućanstvu. 8. svibnja 1915. prekinuta je nastava u Pučkoj školi. Sve školske prostorije upotrijebljene su u vojne svrhe. 25. svibnja te godine ustupila je ravnateljica ženskih škola Nižoj pučkoj školi neke prostorije škole i zabavišta.

Povijest Djevojačke pučke škole u Đakovu dijeli se na četiri odsjeka:

1. Obospolna od godine 1752. do 1865.
2. Pod vodstvom sestara Milosrdnica sv. Vinka Paulskoga od 1856. do 1866.
3. Od godine 1866. do 1872. obučavale su civilne učiteljice.
4. Od 1872. godine do 1945. pod vodstvom učiteljica redovnica, sestara svetog Križa.

Dopisom od 4. listopada 1891. Kotarska je oblast odobrila za ključak Općinskog zastupstva da se na mjesnoj Nižoj pučkoj djevojačkoj školi otvori »Opetovnica«.⁶ Nastava je počela 5. studenoga iste godine, a održavala se četvrtkom od 2-4 i nedjeljom od 2-5 sati poslije podne. Već prve godine upisala se 21 učenica, 1893. 34 učenice, 1895. godine 42 učenice, 1908. godine 68 učenica, 1910. godine 72 učenice, 1911. godine 91 učenica, 1912. godine 76 učenica.

Početkom školske godine 1886./1887. dozvolom Visoke Kraljevske zemaljske vlade, Odjel za bogoštovlje i nastavu, od 28. rujna 1886. broj 101/4, otvoreno je Zabavište za malu djecu⁷. Vodi ga ispitana učiteljica s. Hildegarda Brandsteter. Odmah je upisano 13 djece. Tijekom godina broj raste.

Da kćerima svoga naroda nadomjesti izgubljeni Preparandiju, zamoli biskup Strossmyer Visoku Kraljevsku zemaljsku vladu u Zagrebu dopisom od 28. listopada 1879. da dozvoli đakovačkom samostanu otvoriti Višu djevojačku školu. Dopisom od 15. studenoga 1879. broj 6484 dolazi odobrenje Vlade da se u đakovačkom samostanu sestara sv. Križa otvori Privatna djevojačka viša škola s pravom javnosti. 24.

⁵ *Povijest samostanskih škola u Đakovu*, str. 61.

⁶ *Povijest samostanskih škola u Đakovu*, str. 106.

⁷ *Samostanska kronika I.*, str. 12.

studenoga te godine otvoren je V. razred, sljedeće godine VI. i VII. razred, zatim VIII.⁸

Već 1876., na Biskupov prijedlog, poslala je Uprava samostana u Zagreb s. Franjku Lendovci i s. Ljuboslavu Weinberger da se osposobe za učiteljice Više djevojačke škole. U listopadu 1879. položile su s uspjehom ispit za nastavnice. Otvaranjem Više djevojačke škole ostvarilo se opet jedno od biskupovih nastojanja. Stalo mu je do toga da ženska mladež dobije moralni odgoj i stekne što širu naobrazbu. Na Višoj djevojačkoj školi opunomoćene su za redovita predavanja ispitane nastavnice: s. Ljuboslava Weinberger za realne predmete i s. Franjka Lendovci za hrvatski i njemački jezik, s. Huberta Bremm za pjevanje, s. Radegunda Polz za ručni rad. Biskup Strossmayer odredio je da u školi bude nastavnik zemljopisa i povijesti njegov obrednik Milko Cepelić, a kateheta Julije Trausmüller. Početkom školske godine 1879./1880. prijavilo se u Višu djevojačku školu 20 učenica, do konca godine ustrajalo je 17. Prvom semestralnom ispitu 28. veljače 1880. predsjedao je sam Strossmayer. Drugom semestralnom ispitu 30. srpnja prisustvovalo je mnogo biskupovih gostiju. 15. listopada otvara se VI. razred, 18. listopada, dopuštenjem Visoke Kraljevske zemaljske vlade VII. i 1881. VIII. razred. Tako je dvije godine nakon otvaranja Đakovo imalo potpunu Višu djevojačku školu. Otvaranjem novih razreda trebalo je povećati i broj učiteljskih sila. S. Nikomedija Erb, nastavnica na bivšoj Preparandiji, preuzela je njemački i francuski jezik, te krasopis. Uz francuski jezik, kao neobavezan predmet, predaje se i glazba. Do godine 1886. u glazbi je poučavao Ivan Trišler, kasnije s. Huberta Bremm i s. Alfonzina Mateffy. Prve godine svršilo je V. razred 17 učenica. Sljedećih godina broj je rastao i padao. Školske godine 1886./1887. upisala se u VII. razred samo jedna učenica. Odlukom nastavničkog zbora te godine ukinut je VII. razred. Iste godine završile su VI. razred dvije učenice, te je školske godine 1887./1888. otvoren samo V. i VI. razred. Sljedeće godine otvoren je ponovno VII. razred. Od tada broj učenica raste. Za ilustraciju: godine 1895. pohađalo je školu 55 učenica, 1909. godine 67, 1921. godine 121, 1926. godine 163 učenice. Te godine upisalo se u V. razred 66 učenica. Uprava škole bila je prisiljena otvoriti paralelku.⁹

Škola se uvijek držala propisanog nastavnog plana. Početkom školske godine čitali su se disciplinški propisi određeni od vlade. Da nastava bude što zornija, uče djecu otkrivati ljepotu prirode i uživati u njoj, i to šetnjom u prirodu. Svake godine bile su organizirane ekskurzije na kojima su učenice imale priliku upoznati domovinu, kulturno i umjetničko blago našega naroda, te način života i rada naših ljudi u pojedinim krajevima. Učenice viših razreda, prema nastavnom planu, posjećivale su zagrebačke muzeje, sveučilišnu knjižnicu, galeriju slika

8 *Povijest samostanskih škola u Đakovu*, str.7.

9 *Povijest samostanskih škola u Đakovu*, str. 449.

i druge znamenitosti grada. Posjetile su Ljubljani, Ptivice, Bled, Bohinj, Sušak, Crikvenicu, Split, Solin, Dubrovnik, Hercegovinu, Sarajevo itd. 3. travnja 1934. učenice svih razreda posjetile su na stanici u Đakovu putujuću poljoprivrednu izložbu.

Da bi sestre mogle održati škole i Internat na visini, nastavnice su sudjelovale preko praznika na raznim pedagoškim tečajima.

U našem samostanu se već od početka posvećuje osobito pažnja ženskom ručnom radu. Majka Nikomedija Erb s velikim interesom i ljubavlju izrađuje, upravo umjetnički, sve tehnike narodnog vezenja. Cijeni i divi se umjetničkom ukusu i raznolikosti tehnike naših hrvatskih narodnih radova, te svojim profinjeno istančanim ukusom primjenjuje narodne motive i u umjetnom vezenju. U to se vrijeme izrađuju osobito vrijedne čipke na tulu i crkvene zastave, kao i zastave za pojedine društvene organizacije. 21. svibnja 1889. traži Kraljevska županijska oblast Osijek da sestre izlože svoje ručne radove na izložbi u Osijeku. Samostan je izložio lijep broj svojih radova te dobio počasnu diplomu i zlatnu kolajnu.¹⁰ I godine 1929. 1. rujna otvorena je u Osijeku izložba narodnih ručnih radova i odijela. Naša škola izložila je svoje radove i veći broj narodnih ćilima koji su tkani u samostanu još u vrijeme Majke Nikomedije, 1893. godine. Stručnjaci iz Zagreba i Osijeka posebice su pohvalili naše radove te je Zavod dobio počasnu diplomu. Ministarstvo prosvjete tražilo je da veću količinu ćilima izložimo, uz garanciju vlade, na svjetskim izložbama u Haagu i Barceloni. Većina naših ćilima poslana je i povjerena gospođi Paulić, kustosu Etnografskog muzeja u Zagrebu.¹¹

Uprava škole uvidjela je potrebu otvaranja posebnog tečaja za naobrazbu učiteljica ručnog rada na pučkim školama. 1884. godine zamoli Uprava škole biskupa Strossmayera da od vlade izmoli dozvolu za otvaranje takvog tečaja. U molbi biskup piše: »...Za ovaj kraj će takav tečaj biti od blagoslovljenih posljedica, jer se ovdje ručni rad veoma cijeni, a inače prijeti opasnost tom lijepom ručnom radu od strane doseljenika i od trgovaca koji u Zemlju unašaju gotovu robu...«. ¹² Biskupova molba odobrena je i 1. rujna 1885. otvoren je u zavodu tečaj za ručni rad. Prve godine upisalo se 12 učenica. Uz pouku o ručnom radu imale su satove iz specijalne metodike, risanja, domaćinstva, vjeronauka. Ipak, osjećao se manjak posebne pouke u predmetima važnim za odgoj djece. Tečaj je ukinut 1891. godine.

18. kolovoza 1894. odredila je Visoka Kraljevska zemaljska vlada, Odjel za bogoštvolje, da se u Više djevojačke škole postupno uvodi naučna osnova propisana za »Ženski licej« i to školske godine

¹⁰ Samostanska kronika I., str. 14.

¹¹ Samostanska kronika I., str. 77.

¹² Dijecezanski arhiv, Acta diecesana, 1426./1884.

1894./1895. u V. razredu itd., dok se ne uvede u sve razrede tih viših škola.¹³ Visoka vlada dopustila je svim nadstojništvima redova koji drže više škole, da ovu promjenu prihvate ili ne prihvate. Ravnateljstvo Više škole sestara sv. Križa u Đakovu odredilo je da se u sve razrede Više djevojačke škole uvodi naučna osnova propisana za Ženski licej, i to početkom školske godine 1894./1895. u V. razredu. Prema ovoj naučnoj osnovi, proširuje se naučno gradivo, osobito u jezicima.

Ravnateljstvo škole iskoristilo je svaku priliku da učenicama proširi znanje, osobito prigodnim predavanjima. Za vrijeme potresa u Đakovu, u ožujku 1884. godine, pohodio je samostan dr. Pilar, prirodoznanac iz Zagreba. Došao je pogledati Đakovo i okolicu. U zavodu je održao predavanje o potresu. Prigodom svečanog otvorenja željezničke pruge Osijek - Đakovo - Vrpolje, 11. rujna 1905., pitomice našeg zavoda, u bjelini i s trbojkom preko ramena, svečano su dočekale bana Teodora grofa Pejačevića. Pod sjenicom, podignutom na pročelju željezničke stanice i ukrašenom ćilimima koji su tkani u našem zavodu, uz načelnika dr. Antuna Švarcmajera, bana su pozdravile i tri naše pitomice. 1. studenoga 1908. godine sve su škole prisustvovalе svečanosti podignuća spomenika hrvatskom pjesniku Luki Botiću. Odbor za tu svečanost predao je ravnateljici škole 60 komada »Spomen-knjžnica« da razdijeli učenicima. Prema naredbi Povjerenstva za prosvjetu i vjeru 22. svibnja 1920. godine održano je školskoj mladeži Više i Niže pučke škole predavanje o štetnom djelovanju alkohola. 15. siječnja 1930. i 3. svibnja 1932. održao je dr. Žiga Neumann predavanje o tuberkulozi kao najvećem zlu našeg naroda. 11. studenoga 1931. na Dan mira s. Kostka Kovačević održala je učenicima prigodno predavanje i protumačila svrhu Lige naroda. 7. svibnja 1933., po naredbi banske uprave, održano je u svim razredima predavanje o dobročinstvima majke i o dužnoj zahvalnosti djece. Svake godine 4. veljače slavi škola Strossmayerov dan predavanjem i akademijom. Toga dana 1915. godine - na stotu godišnjicu rođenja tog velikog hrvatskog mecena - sve škole su prisustvovalе svečanim zadušnicama u katedrali za pokojnog biskupa Strossmayera.

Sestre se zalažu za to da učenice steknu solidno znanje, ali se isto tako trude oko dobrog odgoja. Odgajaju ih u duhu odricanja i žrtve, potiču ih na ljubav prema bližnjemu, posebno prema siromasima. Siromašnoj djeci učenice pomažu najviše svojim priredbama. Čisti dobitak školskih priredaba upotrebljava se u korist siromašne djece. 26. travnja 1917. Marijina kongregacija izvela je u slavu Majke dobrog savjeta svečanu akademiju. Dobrovoljni prilozil namijenjeni su siročadi poginulih hrvatskih junaka. 15. prosinca 1927. sudjelovala je naša škola na proslavi pedesete godišnjice Dobrotovornog gospojinskog društva u Đakovu. Učenice su nastupile alegoričnom čestitkom i pjesmom, a čisti dobitak namijenjen je za božićni dar siromašnoj đako-

13 *Povijest samostanskih škola u Đakovu*, str. 140.

vačkoj djeci. Na molbu Đakovačkog gospojinskog društva izvele su učenice naše škole 12. prosinca 1928. priredbu. Opet je čisti dobitak namijenjen za siromašnu djecu Đakova. Ovom svotom odjeveno je stotinu djece. Odijela za djevojčice šivale su naše sestre. U svibnju 1925. godine učenice IV. razreda Građanske škole išle su na izlet u Zagreb i Hrvatsko primorje. Da bi i siromašne učenice mogle ići na taj veliki izlet, izvele su učenice igrokaz »Smrt svete Doroteje«. Plemenita nakana djece naišla je na velik odazov među građanstvom. U nekoliko navrata skupljale su učenice živežne namirnice za pasivne krajeve naše domovine. Početkom školske godine 1925./1926. osnovana je na Građanskoj školi Misijska sekcija. Da bi mogli misijama što više pomoći, svaki je razred posebno priredio po jednu akademiju. Blagdan svete Terezije od Malog Isusa proslavila je školska mladež lijepom igrom »Čarobna koprena«. Čisti prihod namijenjen je misijama. Koncem svake školske godine priređena je izložba ručnih radova i risarija. Tom prigodom učenice su priredile glazbenu akademiju.¹⁴

Svjesne da u odgoju mladeži pomažu roditeljima, koji su u prvom redu odgovorni za odgoj svoje djece, sestre su svake godine pozivale roditelje na sastanak i s njima se savjetovale o odgoju i karakteru pojedinog djeteta. Ti su se sastanci odvijali u slobodnom razgovoru između roditelja i nastavnica.

Predavanja i rad u školi ravnao se prema načelima nove pedagogije. Metodički postupak udešavao se prema principima škole rada. U svim predavanjima nastavnice su nastojale postići odgojni cilj. Uz to su pazile da nastava bude puna života, da budi sve dječje sposobnosti, da oblikuje cjelokupnu dječju strukturu. Smatrale su svojom dužnošću omogućiti djeci da doživljavaju ono što se predaje, da dano gradivo ostane trajno u njihovoj duši. Na konferencijama su pojedine nastavnice čitale referate s područja psihologije i pedagogije i to primjenjivale u nastavi. Na jednoj konferenciji sestra ravnateljica je predložila da se jedna nastavnica pripravi za sljedeću konferenciju predavanjem, koje će obnoviti znanje na koje se često zaboravlja, a to je: »Kako i kakva pitanja se postavljaju u školi?« - Upravo taj dio metodike od velike je važnosti i o njemu u mnogo slučajeva ovisi uspjeh učiteljeva rada. Građanske škole odgajaju za život u prvom redu srednji stalež. Ne mogu propustiti samo dobre đake, jer i slabiji moraju steći naobrazbu primjerenu svojim sposobnostima.

Godine 1900., na blagdan Srca Isusova, posvetila se sva školska mladež Presvetom Srcu. Posveti nove samostanske crkve, 14. rujna 1908. prisustvuje i školska mladež. Sestre iz Zavoda preselile su se u novosagrađenu zgradu. Sve prostorije u školskoj zgradi koristi škola. Od sada će u zavod moći biti primljeno više gojenica. Sva školska mladež, muška i ženska, imat će od sada školsku misu u samostanskoj crkvi u 8,30 sati. 13. prosinca 1914. osnovana je u zavodu Marijina

¹⁴ Svi su ovi podaci zabilježeni u: *Povijest samostanskih škola u Đakovu*, str. 370-371.

kongregacija. U proslavi 1600-te godišnjice Uzvišenja svetog križa 14. 9. 1926. sudjeluju i učenice našeg zavoda. Uz ostalo, izvele su igrokaz »Sveta Jelena križarica«. Za proslavu 300-te godišnjice smrti sv. Alojzija, zaštitnika mladeži, pripravile su se šestodnevnom pobožnošću. Na sam dan 21. 6. 1927. završena je proslava svečanom procesijom u katedrali.

Samostanske djevojačke škole su u svom djelovanju kroz 75 godina u Đakovu pokazale lijep rezultat. U tim je školama više od tisuću djevojčica svršilo - bilo niže, bilo više - školovanje. Ta mladež je izobrazena, a da državu i općinu nije stajala nikakva troška. Samostan je o svom trošku uzdržavao niže škole i preparandiju, isto tako i Višu djevojačku školu. Tek od 1877. godine općina plaća četiri učiteljice pučke škole polovicom obične godišnje plaće.

Osim u Đakovu, radile su sestre u Građanskoj školi u Hercegovom, u Gimnaziji u Osijeku, u Pučkoj školi u Hercegovom, Donjem Miholjcu, Bosanskom Brodu, Nuštru, Puli i Janjevu. Sestre su vodile i stručne škole u Bosanskom Brodu i Đakovu. Od 1936. godine vode Domaćinsku školu u Osijeku. U zabavištima rade u Đakovu, Velom Lošinj, Visu, Hercegovom, Nuštru, Vukovaru, Suhopolju, Bosanskom Brodu, Slavanskom Brodu, Puli, Sušaku i Osijeku.

Karitativno djelovanje - bolnice

Biskup Strossmayer pozvao je sestre iz Ingenbohla da budu učiteljice i majke našem narodu. Tijekom godina se u novonastaloj provinciji razvila i druga grana djelovanja - rad u bolnicama. Tim karitativnim radom bave se naše sestre već od godine 1868., kada su u Đakovu preuzele njegu bolesnika u maloj bolnici sa 20 kreveta za namještenike biskupskog vlastelinstva. Taj rad nisu prekidale ni pod kojim režimom. Nastojale su raditi savjesno, neumorno, nekada pod cijenu zdravlja i života, ravnajući se prema Konstitucijama Družbe.

Karitativni rad sestara bio je kroz prvih petnaest godina ograničen na malu bolnicu u Đakovu. Bolnicu je sagradio i uredio biskup Josip Juraj Strossmayer. Temeljni kamen bolnice blagoslovio je i položio sam biskup 25. srpnja 1859.¹⁵ Ta zgrada postoji i danas u sklopu vojarne u Demonjinoj ulici. Bolnica za 20 bolesnika bila je najprije namijenjena liječenju namještenika vlastelinstva (10 ženskih, 10 muških), ali su se u njoj mogli besplatno liječiti i nekadašnji siromašni vlastelinski podanici bez razlike na vjeru i spol. Imali su u bolnici mjesta i svi strani bolesnici, uz bolničku odštetu kakva se plaćala u zemaljskim javnim bolnicama. Sestre su vodile brigu o bolnici, njegovale bolesnike. Bolnica je prema odluci utemeljitelja i zakladatelja (njih 7) privatni zavod, jedino i isključivo podređena Biskupskom ordinarijatu. Kao privatni zavod nije imala svoj poseban statut. Postupak u bolnici bio je ureden

¹⁵ *Dijecezanski arhiv, Acta diecesana, 501/1859.*

prema Ustanovama Reda sestara sv. Križa, u pogledu podvorbe bolesnika i posebnim odredbama bolničkog liječnika.¹⁶

Prva bolnica u kojoj su sestre preuzele rad, osim male bolnice u Đakovu, bila je bolnica u Vukovaru, godine 1889. Zatim 1902. u novo-sagrađenoj bolnici u Virovitici, 1895. u Gospiću, iste godine u Vinkovcima, 1896. u Sisku, 1898. u Slavonskom Brodu i Pakracu, 1908. na poziv bugarske carice Eleonore u Sofiji, 1909. u Lujzinskoj bolnici u Varni, Bugarska. - Za vrijeme Balkanskih ratova (1912.-1913.) sestre su pozvane u Crnu goru. Na Cetinju su njegovale 1.600 teško ranjenih vojnika. U Podgorici (Titograd) kod Taraboša, u neposrednoj blizini fronte, njegovale su 7.000 ranjenih i okuženih. U isto vrijeme 16 sestara dvori ranjenike u Sofiji, Enosu, Dedeagaču, Varni, Filipopolju. Prvi svjetski rat tražio je od sestara često nadljudske napore. Sve raspoložive sestre bile su poslone na ratište. Iz Rima je došlo dopuštenje da i novakinje smiju dvoriti ranjenike u bolnicama Crvenog križa uz nadzor sestara. Uz već postojeće bolnice sestre rade u lazaretima u Vinkovcima, Vukovaru, Sisku, Gospiću, Slav. Brodu, Karlovcu, Bršadinu, Cazinu, Đakovu (u sjemeništu i našem zavodu 50 kreveta), u Bugarskoj, u Sofiji i Varni. Sedamnaest sestara žrtvovalo je svoj život u dvorbi ranjenika u Prvom svjetskom ratu. Uz ratne nevolje pučanstvo je u pasivnim krajevima trpjelo od gladi. Za siromašne su bile otvorene ratne kuhinje u Čakovcu, Drnišu, Komizi, Hercegovom i Murskoj Soboti. U tim kuhinjama radile su naše sestre. Najveća kuhinja bila je u Hercegovom, smještena u nekoj vojničkoj staji. Sav namještaj je bio štednjak i 9 bakrenih kotlova nad otvorenim ognjištem. Tu je dobivalo hranu 700 djece i siromaha, te 30 do 40 radnika. Kuhinju su vodile tri starije sestre, bez ičije pomoći.

U Zagrebu su počele naše sestre raditi 1912. godine u Domobranskoj četnoj bolnici Svetoga Duha. Godine 1919. Zemaljska vlada u Zagrebu pozvala je sestre da preuzmu njegu bolesnika u Zakladnoj bolnici na Jelačićevom trgu. Godine 1921. sestre počinju raditi na Klinikama u Draškovićevoj ulici. Na to mjesto došle su posredovanjem profesora Julija Budisavljevića. Profesor Franjo Duršt, zagovorom biskupa Antuna Akšamovića, dobiva šest sestara za Žensku kliniku u Petrovoj ulici. Sestre su vodile nadzor nad operiranim bolesnicima, bile su zaposlene u apoteci, na röntgenu, u kuhinji, brinule se za nabavke. Sve ostale službe kod bolesnika obavljale su primalje. Na Očnoj i Živčanoj klinici u Gajevoj ulici radile su sestre od godine 1923. U Dječjoj klinici na Šalati od 1928. Od 1940. rade na novosagrađenoj Ortopedskoj i Zubnoj klinici na Šalati. Godine 1922. preuzimaju rad u bolnici u Čakovcu, 1923. u Novom Sadu, 1930. u Somboru, 1926. u Gradskoj bolnici u Subotici, 1924. u Srijemskoj Mitrovici, 1928. u Šanatoriju za tuberkulozu u Klenovniku, 1929. u Dječjem sanatoriju u Šumetlici, 1931. u bolnici za tuberkulozne bolesnike u Zagrebu, u

¹⁶ Samostanski arhiv, 2/1886.

Rockfelerovoj ulici. Godine 1940. podigla je Družba sestara sv. Križa vlastitu bolnicu u Vukovaru, koji je 1923. godine ostao bez bolnice. Godine 1934. otvorile su sestre vlastitu Bolničarsku školu u Zagrebu, Vrhovac 43.

Starački domovi (ubožnice)

Godine 1883. preuzele su sestre dvorbu i njegu siromaha u Ubožnici u Velom Lošinj, sljedeće godine u Ubožnici na Visu. 25. lipnja 1888. polaze četiri sestre ponovno na Jadran, u Mali Lošinj u Ubožnicu, gdje je bila smještena mala bolnica za umobolne. Uz svoje dužnosti u ubožnici, sestre su dvorile i bolesnike u mjestu, osobito u slučaju zaraze. 3. prosinca 1900. godine na poziv kotorskog biskupa Frane Uccellinija preuzele su sestre rad u ubožnici u Dobroti, Boka Kotorska. Vrijedno je spomenuti izvještaj iz Kronike o proslavi 25. obljetnice rada sestara u Dobroti: »26. ožujka 1926. godine stigla su pred ubožnicu tri automobila s crkvenim i svjetovnim dostojanstvenicima iz Kotora ... Pravoslavni arhiepiskop iz Kotora pozdravio je s. Georgiju i istaknuo njezine velike zasluge u dvorbi siromaha kroz 25 godina. Naglasio je da je ovdje djelovala kao anđeo mira u teškim prilikama, živeći među katolicima i pravoslavnima. Znala se držati po strani od svih političkih zadjevica i živjela je samo za svoje vjeroispovijesti...«. ¹⁷

U zgradi stare bolnice u Vukovaru smjestila je općina siromašne starce. Godine 1924. sestre su preuzele dvorbu siromaha i vođenje kućanstva u toj ubožnici.

2. siječnja 1940. pozvane su naše sestre da preuzmu dvorbu u novoosnovanom Ubožištu u Đakovu. Provincijalno vodstvo s radošću je prihvatilo ponudu, jer tako možemo pomoći njegovati naše stare sugrađane. Da i samostan pridonese razvitku te dobrotvorne ustanove, određeno je da će sestre raditi šest mjeseci bez ikakve nagrade. Samostan će snabdjeti sestre potrebnim pokućstvom (dat će 2 glinene peći). Otvorenje doma bilo je 21. siječnja 1940. Odmah je 16 staraca našlo tamo svoj dom. Od godine 1945. do 1946. sestre rade bez nagrade. ¹⁸ 5. ožujka 1947. Gradski NO Đakovo raspustio je tu ubožnicu. Starci su razdijeljeni u druge domove. Preseljenje se moralo izvršiti u roku dva dana. Komisija od 20 članova preuzela je inventar. Nađeno je sve u redu. ¹⁹ 1. listopada 1934. uredila je Gradska uprava u Slavanskom Brodu Dom za siromašne starce i starice i pozvala naše sestre za dvorbu. Prostorije su lijepe i podesne. 4. ožujka 1947. Dom je zatvoren, a starci razdijeljeni u druge domove. ²⁰

¹⁷ *Samostanska kronika I.*, str. 66.

¹⁸ *Samostanska kronika I.*, str. 104-106.

¹⁹ *Samostanska kronika I.*, str. 155.

²⁰ *Samostanska kornika I.*, str. 90.

U najstarijem domu na Visu od 1884. još i danas rade naše sestre. Također i u Risnu, kamo su nakon nekoliko seoba preseljeni starci iz Dobrote.

Sirotišta

14. studenoga 1886. osniva nadvojvotkinja Marija Terezija od Toscanne u Velom Lošinju obdanište za siromašnu djecu. Smješteno je ondje 80-90 djece. Nadvojvodska se obitelj brine za njih, dariva ih i pohada. Sestre rade s djecom.²¹

11. ožujka 1919. preuzimaju sestre sirotište na Švapskom brdu u Vukovaru. Gospođa Kleber poklonila je tri male kuće za uređenje sirotišta, naročito ratne siročadi. Ta gospođa dala je i urediti kuće. Određen je posebni odbor koji će se brinuti za opskrbu. Tri sestre rade požrtvovno i s ljubavlju za siromašnu djecu, te su već za kratko vrijeme stekle mnogo dobročinitelja.²²

Četiri sestre radile su u sirotištu u Velikom Bečkereku (Zrenjanin).²³

Biskup Antun Akšamović i umirovljeni školski nadzornik Pracny ishodili su od ministarstva dozvolu da se u Slavonskom Brodu otvori zabavište i obdanište. 4. travnja 1929. godine nadzornik Pracny zamolio je provincijalnu nadstojnicu da se sestre sv. Križa i u Slavonskom Brodu posvete odgoju mladeži. U tu je svrhu sestrama ponuđena kuća dr. Švrljuge. Magistrat je za obdanište dao mjesečnu pripomoć od 2.000 dinara, a gospodin Pracny svojim je ugledom pridobio dobročinitelje među pučanstvom. Tako su sestre dobivale živežne namirnice i odijela za siromašnu djecu.²⁴

Uz socijalni i karitativni rad u bolnicama, staračkim domovima i sirotištima vršile su sestre djela kršćanske ljubavi i u Đakovu. Od početka brinule su se za siromahe, dijelile im hranu i odjeću. 3. siječnja 1923. godine u Samostanu je u suterenu uređena posebna prostorija u kojoj se siromasi dijeli hrana. Probijen je zid i postavljene stepenice da siromasi mogu iz vrtića u sobu. Svaki dan dijelile su jelo određene sestre. Molile su sa siromasima prije jela, zanimale se za prilike u kojima žive, za njihove potrebe, obilazile njihove stanove, pomagale im savjetom, osobito u njezi bolesnika i odgoju djece, u matrijalnim potrebama. O blagdanima su darivale djecu potrebnim odijelom i obućom. Zimi se ložilo. Redovno je dolazilo 80 osoba, osim onih koji su u prolazu. Na blagdane su imali bolji i obilniji objed. Samostan je to činio iz vlastitih sredstava, bez pomoći općine.²⁵

²¹ *Samostanska kronika I.*, str. 12.

²² *Samostanska kronika I.*, str. 52.

²³ *Samostanska kronika I.*, str. 63.

²⁴ *Samostanska kronika I.*, str. 76.

²⁵ *Samostanska kronika I.*, str. 59.

Iz te sobice za siromahe razvila se kasnije školska kuhinja. Kad je broj siromaha postao veći, odijelile su se djeca od odraslih. Za djecu je jedna sestra kuhala u školskoj kuhinji a sestre učiteljice su poslije nastave pomagale kod dijeljenja jela.²⁶

Kroz sto dvadeset i jednu godinu sestre su utkale svoj život i rad u život Đakova. Sa zanimanjem su pratile razvitak grada, radovale se svakom napretku, surađivale gdje je bila potrebna njihova pomoć. Isto tako, samostan je sudjelovao u svim svečanostima grada.

Zbog ograničenog prostora nije ovdje spomenuto sudjelovanje sestara u svim radosnim i žalosnim događajima. No, uvijek ih je vodila ljubav prema Bogu i bližnjemu. Radile su vjerne svojim Konstitucijama: »Duh Ustanove jest duh kršćanske ljubavi prema bližnjemu ... Neka tu ljubav sestre iskazuju svima onima koji su njihovoj brizi povjereni bez razlike na dob, spol i vjeru...«. ²⁷

BIBLIOGRAFSKI IZVORI

1. *Dijecezanski arhiv, Đakovo*
2. *Samostanski arhiv, Đakovo*
3. *Samostanska kornika I., Đakovo*
4. *Povijest samostanskih škola u Đakovu, rukopis*

²⁶ *Samostanska kronika I., str. 59.*

²⁷ *Konstitucije Družbe od 1860. godine.*